όριο προστασίας. Αυτή η ερμηνεία ενισχύεται με το γεγονός ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, στοιχείο γ', προβλέπει, για τους εργαζομένους ιδίας ηλικίας, μεγαλύτερη προστασία. Έπεται ότι, ελλείψει ρητής διατάξεως κατ' αντίθετη έννοια, η οδηγία πρέπει να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη να καθορίζουν, για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές ηλικίας 16 έως 18 ετών, αυστηρότερα όρια από τα προβλεπόμενα υπό της εν λόγω οδηγίας και να εξασφαλίζουν στα εν λόγω πρόσωπα τη μεγαλύτερη προστασία που η οδηγία εξασφαλίζει στους εργαζομένους ίδιας ηλικίας.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ
στην υπόθεση C-376/90 *

I — Νομικό πλαίσιο και διαδικασία προ της ασκήσεως της προσφυγής

Α — *Κοινοτική νομοθεσία*

1. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο β', της Συνθήκης ΕΚΑΕ, η Κοινότητα οφείλει «να θεσπίζει ομοιομόρφους κανόνες ασφαλείας για την προστασία της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων και να μεριμνά για την εφαρμογή τους».

2. Το άρθρο 30 της Συνθήκης διευκρινίζει συναφώς ότι:

«Εντός της Κοινότητος θεσπίζονται βασικοί κανόνες προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων, κατά των κινδύνων που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες.

Ως βασικοί κανόνες νοούνται:

α) οι ανώτατες επιτρεπτές δόσεις που παρέχουν επαρκή ασφάλεια·

β) οι ανώτατες επιτρεπτές εκθέσεις και μολύνσεις·

γ) οι θεμελιώδεις αρχές ιατρικής επιβλέψεως των εργαζομένων.»

3. Το Συμβούλιο ορίζει τους βασικούς κανόνες κατά την προβλεπόμενη από το άρθρο 31 της Συνθήκης διαδικασία. Οι εν λόγω κανόνες δύνανται να «αναθεωρούνται» ή να «συμπληρώνονται» κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 32.

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

4. Κατά το άρθρο 218 της Συνθήκης, οι πρώτοι βασικοί κανόνες ορίστηκαν το 1959. Έκτοτε, αναθεωρήθηκαν και συμπληρώθηκαν επανειλημμένα. Η τελευταία κωδικοποιημένη τους έκδοση έγινε με την οδηγία 80/836/Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1980, περί τροποποιήσεως των οδηγιών για τον καθορισμό των βασικών κανόνων προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων από τους κινδύνους που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες (ΕΕ ειδ. έκδ. 12/002, σ. 70), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 84/467/Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 3ης Σεπτεμβρίου 1984 (ΕΕ L 265, σ. 4).

5. Το άρθρο 1 της οδηγίας 80/836 περιλαμβάνει τον ορισμό των χρησιμοποιούμενων από αυτήν όρων. Διευκρινίζεται στο εν λόγω άρθρο ότι οι ακόλουθοι όροι νοούνται ως εξής:

«*ιοντίζουσες ακτινοβολίες*»: οι «ακτινοβολίες που συνίστανται από φωτόνια ή σωματίδια ικανά να προξενήσουν τον σχηματισμό ιόντων αμέσως ή εμμέσως» (άρθρο 1, στοιχείο α')·

«*όρια δόσεως*»: «τα όρια που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία για τις δόσεις που προκύπτουν από την έκθεση των εκτιθέμενων εργαζομένων, των μαθητευομένων και σπουδαστών και του κοινού, με εξαίρεση τις δόσεις που προκύπτουν από το φυσικό υπόστρωμα των ακτινοβολιών και την έκθεση που προκύπτει από τις ιατρικές εξετάσεις και θεραπείες στις οποίες υποβάλλονται τα άτομα. Τα όρια δόσεων εφαρμόζονται στο άθροισμα των ληφθεισών δόσεων από εξωτερική έκθεση κατά τη διάρκεια της υπόψη περιόδου και των αθροιστικών δόσεων που προκύπτουν από την πρόσληψη ραδιονουκλεϊδίων κατά την ίδια περίοδο» (άρθρο 1, στοιχείο β')·

«*πηγή*»: κάθε «συσκευή ή ουσία ικανή να εκπέμπει ιοντίζουσες ακτινοβολίες» (άρθρο 1, στοιχείο γ')·

«*εκτιθέμενοι εργαζόμενοι*»: «άτομα που υπόκεινται λόγω της εργασίας τους σε έκθεση που μπορεί να συνεπάγεται ετήσιες δόσεις οι οποίες υπερβαίνουν το ένα δέκατο των ετησίων ορίων δόσεως που έχουν καθορισθεί για τους εργαζομένους» (άρθρο 1, στοιχείο γ').

6. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, της ιδίας οδηγίας καθορίζει τα όρια δόσεως για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές ηλικίας 16 έως 18 ετών. Έχει ως εξής:

«2. Για τους μαθητευομένους και σπουδαστές ηλικίας 16 έως 18 ετών, οι οποίοι προορίζονται για ένα επάγγελμα που συνεπάγεται έκθεση σε ιοντίζουσες ακτινοβολίες ή οι οποίοι λόγω των σπουδών τους είναι υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν πηγές, τα όρια των δόσεων ισούνται προς τα τρία δέκατα των ετησίων ορίων δόσεων για εκτιθέμενους εργαζομένους που καθορίζονται στα άρθρα 8 και 9.»

7. Τα άρθρα 8 και 9, όπως έχουν τροποποιηθεί με την οδηγία 84/467, έχουν ως εξής:

«*Άρθρο 8*

Ολόσωμη έκθεση

1. Το όριο δόσεως για ολόσωμη έκθεση των εκτιθέμενων εργαζομένων καθορίζεται σε 50 mSv (5 rems) κατά τη διάρκεια ενός έτους.

2. Για τις ικανές προς τεκνοποίηση γυναίκες, η δόση στην κοιλιακή χώρα δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τα 13 mSv (1,3 rems) κατά τη διάρκεια ενός τριμήνου.

3. Μόλις δηλώνεται εγκυμοσύνη, πρέπει να λαμβάνονται μέτρα ώστε η έκθεση της γυναίκας στο επαγγελματικό περιβάλλον να είναι τόση ώστε η προς το έμβρυο δόση που σωρεύεται κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της δηλώσεως της εγκυμοσύνης και του τοκετού να περιορίζεται στο εύλογα πραγματοποιήσιμο και να μην υπερβαίνει σε οποιαδήποτε περίπτωση τα 10 mSv (1 rem). Γενικά, ο περιορισμός αυτός μπορεί να επιτυγχάνεται διά της απασχολήσεως της γυναίκας σε συνθήκες κατάλληλες για τους εργαζομένους της κατηγορίας Β.

Άρθρο 9

Μερική έκθεση του οργανισμού

Σε περίπτωση μερικής εκθέσεως του οργανισμού:

α) το όριο για την ενεργό δόση, η οποία χρησιμοποιείται βασικά στην πράξη για την εκτίμηση των εσωτερικών εκθέσεων, υπολογιζομένων με τις μεθόδους που εκτίθενται στο παράρτημα ΙΙ, τμήμα Ε, καθορίζεται σε 50 mSv (5 rems) ανά έτος, ενώ η μέση δόση σε καθένα από τα θιγόμενα όργανα ή ιστούς δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 500 mSv (50 rems) ανά έτος·

β) επιπλέον:

— το όριο της δόσης για τον κρυσταλλώδη φακό των οφθαλμών καθορίζεται σε 150 mSv (15 rems), ανά έτος·

— το όριο δόσεως για το δέρμα καθορίζεται σε 500 mSv (5 rems) κατά τη διάρκεια ενός έτους. Όταν η έκθεση είναι το αποτέλεσμα της ραδιενεργού μολύνσεως του δέρματος, το όριο αυτό ισχύει για τη μέση δόση μιας επιφανείας 100 cm^2·

— το όριο δόσεως για τα χέρια, αντιβραχίονες, πόδια και αστραγάλους καθορίζεται σε 50 mSv (50 rems), κατά τη διάρκεια ενός έτους.»

8. Το άρθρο 44 της οδηγίας αφορά την επίβλεψη της υγείας του πληθυσμού και, ειδικότερα, την εκτίμηση των δόσεων που λαμβάνονται από τον πληθυσμό. Προβλέπει τα εξής:

«1. Η επίβλεψη της υγείας του πληθυσμού βασίζεται ιδίως στην εκτίμηση των δόσεων που ελήφθησαν από τον πληθυσμό τόσο σε ομαλές συνθήκες όσο και σε περίπτωση ατυχήματος.

2. Η επίβλεψη ασκείται:

α) στο σύνολο του πληθυσμού της περιοχής·

β) στις ομάδες αναφοράς του πληθυσμού, σε όλους τους τόπους στους οποίους είναι δυνατό να υπάρχουν αυτού του είδους ομάδες.

3. Λαμβανομένων υπόψη των κινδύνων από ακτινοβολίες, οι προσδιορισμοί των δόσεων που πρέπει να πραγματοποιούνται για την προστασία του πληθυσμού περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων:

α) τον υπολογισμό της εξωτερικής εκθέσεως, με ένδειξη, κατά περίπτωση, της ποιότητας των εξεταζομένων ακτινοβολιών·

β) τον υπολογισμό των ραδιενεργών μολύνσεων με ένδειξη της φύσεως και της φυσικής και χημικής καταστάσεως των ραδιενεργών μολυντικών ουσιών καθώς και τον προσδιορισμό της ραδιενεργείας και της συγκεντρώσεώς τους·

γ) τον υπολογισμό των δόσεων τις οποίες οι ομάδες αναφοράς του πληθυσμού ενδέχεται να λάβουν υπό κανονικές ή εξαιρετικές συνθήκες και τη λεπτομερή περιγραφή των χαρακτηριστικών των ομάδων αυτών·

δ) τον υπολογισμό της γενετικής δόσεως και της ετήσιας γενετικώς σημαντικής δόσεως, λαμβανομένων υπόψη των δημογραφικών χαρακτηριστικών. Οι δόσεις που οφείλονται σε έκθεση σε διάφορες πηγές πρέπει, κατά το δυνατόν, να προστίθενται·

ε) η συχνότητα των υπολογισμών καθορίζεται κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση η τήρηση της παρούσας οδηγίας·

στ) τα έγγραφα σχετικά με τη μέτρηση της εξωτερικής εκθέσεως ή της ραδιενεργού μολύνσεως καθώς και τα αποτελέσματα του υπολογισμού των ληφθεισών από τον πληθυσμό δόσεων πρέπει να φυλάσσονται σε αρχείο και πρέπει να περιλαμβάνουν τις εκθέσεις που οφείλονται σε ατύχημα και σε έκτακτη ανάγκη.»

9. Τέλος, το άρθρο 45 της οδηγίας αφορά τα εθνικά μέτρα επιβλέψεως και παρεμβάσεως και ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος καθιερώνει ένα σύστημα επιθεωρήσεως προκειμένου να ασκεί την επίβλεψη για την προστασία της υγείας του πληθυσμού, να ερμηνεύει τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων που προβλέπονται στο άρθρο 44, παράγραφος 3, σε σχέση με τις επιπτώσεις του στην υγεία, και να ελέγχει την τήρηση των ορίων δόσεως που καθορίζονται στο άρθρο 12.

2. Κάθε κράτος μέλος πρέπει να προωθεί όλα τα μέτρα επιβλέψεως και επεμβάσεως, κάθε φορά που αυτά θεωρούνται αναγκαία.

3. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει μέτρα για να εξασφαλίζεται και να συντονίζεται κατά τρόπο αποτελεσματικό η επίβλεψη της υγείας του πληθυσμού, καθορίζει τη συχνότητα των υπολογισμών και λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να διαπιστώνονται οι ομάδες αναφοράς του πληθυσμού, λαμβάνοντας υπόψη την πραγματική οδό μεταδόσεως της ραδιενεργείας. Εφόσον συντρέχει λόγος, τα μέτρα αυτά είναι δυνατό να λαμβάνονται από κοινού με άλλα κράτη μέλη.

4. Στην περίπτωση ατυχήματος, κάθε κράτος μέλος προβλέπει:

α) στάθμες επεμβάσεως, τα μέτρα τα οποία πρέπει να ληφθούν από τις αρμόδιες αρχές και τις μεθόδους επιβλέψεως των ομάδων πληθυσμού που ενδέχεται να λάβουν δόση ανώτερη από τα όρια δόσεως που καθορίζονται στο άρθρο 12·

β) τους μηχανισμούς επεμβάσεως, με το αναγκαίο προσωπικό και υλικό, για τη διαφύλαξη και διατήρηση της υγείας του πληθυσμού. Εφόσον συντρέχει λόγος, τα μέτρα αυτά είναι δυνατό να ληφθούν από κοινού με άλλα κράτη μέλη.

5. Κάθε ατύχημα που συνεπάγεται έκθεση του πληθυσμού πρέπει να δηλώνεται επειγόντως, όταν οι περιστάσεις το απαιτούν, στα γειτονικά κράτη μέλη και την Επιτροπή.»

10. Κατά το άρθρο 46 της ιδίας οδηγίας, η προθεσμία για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο έληξε, όσον αφορά το Βέλγιο, στις 3 Δεκεμβρίου 1982. Ως προς την οδηγία 84/467, κατά το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, η προθεσμία για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο έληξε στις 5 Απριλίου 1986.

Β — *Εθνική νομοθεσία*

11. Με έγγραφα της 21ης Μαΐου και 10ης Αυγούστου 1987, η Βελγική Κυβέρνηση κοινοποίησε στην Επιτροπή τα εθνικά μέτρα που αφορούν την εφαρμογή της οδηγίας 80/836.

12. Όσον αφορά το *άρθρο 10, παράγραφος 2,* της οδηγίας, η Βελγική Κυβέρνηση αναφέρθηκε στο άρθρο 20.6.2 του βασιλικού διατάγματος της 28ης Φεβρουαρίου 1963 περί γενικού κανονισμού της προστασίας του πληθυσμού και των εργαζομένων κατά του κινδύνου που προκύπτει από ιοντίζουσες ακτινοβολίες (*Moniteur belge* αριθ. 98, σ. 5206), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 9 του βασιλικού διατάγματος της 16ης Ιανουαρίου 1987 (*Moniteur belge* αριθ. 50, σ. 3714), που προβλέπει τα εξής:

«Τα όρια δόσεως για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές ηλικίας 16 έως 18 ετών οι οποίοι προορίζονται για ένα επάγγελμα που συνεπάγεται έκθεση σε ιοντίζουσες ακτινοβολίες ή οι οποίοι, λόγω των σπουδών τους, είναι υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν πηγές ισούνται με το εν δέκατο των ορίων δόσεως που ορίζει το άρθρο 20.3 για τα εκτιθέμενα επαγγελματικώς πρόσωπα.»

13. Είναι δεδομένο ότι τα όρια δόσεως που ορίζει το άρθρο 20.3 του ιδίου βασιλικού διατάγματος μεταφέρουν με ορθό τρόπο στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας 80/836.

14. Ως προς τα *άρθρα 44 και 45 της οδηγίας,* η Βελγική Κυβέρνηση, σε μια πρώτη φάση, επικαλέσθηκε πολλές διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, οι οποίες, κατά τη γνώμη της, ανταποκρίνονταν κατά γενικό τρόπο στις απαιτήσεις των εν λόγω άρθρων της οδηγίας. Ενώπιον του Δικαστηρίου, η Βελγική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε την παράλειψη που προκύπτει από τη μη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των εν λόγω άρθρων.

Γ — *Διαδικασία προ της ασκήσεως της προσφυγής*

15. Η Επιτροπή, θεωρώντας ότι το άρθρο 20.6.2 του βασιλικού διατάγματος της 28ης Φεβρουαρίου 1963 δεν είναι σύμφωνο προς το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/836, καθόσον προβλέπει όρια δόσεως που διαφέρουν ποσοτικά από τα όρια που ορίζει η οδηγία, και ότι οι άλλες διατάξεις που επικαλείται η Βελγική Κυβέρνηση δεν εξασφαλίζουν την πλήρη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των άρθρων 44 και 45 της οδηγίας 80/836, κάλεσε, με έγγραφο της 31ης Δεκεμβρίου 1988, τη Βελγική Κυβέρνηση να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της, σύμφωνα με το άρθρο 141, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚΑΕ, εντός προθεσμίας δύο μηνών από της παραλαβής του εν λόγω εγγράφου.

16. Με έγγραφο της 2ας Μαρτίου 1989, η Βελγική Κυβέρνηση απάντησε στο εν λόγω έγγραφο της Επιτροπής υποστηρίζοντας κυρίως ότι ένα κράτος μέλος έχει το δικαίωμα να επιβάλλει όρια δόσεως αυστηρότερα από τα προβλεπόμενα από την οδηγία και ότι τα όρια δόσεως που ορίζει το άρθρο 20.6.2 του βασιλικού διατάγματος του 1963 συμφωνούν με τα όρια που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας για τους εργαζομένους ηλικίας κάτω των 18 ετών.

17. Στις 20 Νοεμβρίου 1989, η Επιτροπή εξέδωσε αιτιολογημένη γνώμη, με την οποία καλούσε τη Βελγική Κυβέρνηση να λάβει τα απαιτούμενα μέτρα για να συμμορφωθεί προς τα προαναφερθέντα άρθρα της οδηγίας 80/836 εντός προθεσμίας δύο μηνών από της επιδόσεως της γνώμης.

18. Με έγγραφο της 1ης Φεβρουαρίου 1990 και με δεύτερο έγγραφο, χωρίς ημερομηνία, που η Επιτροπή έλαβε στις 8 Φεβρουαρίου 1989, η Βελγική Κυβέρνηση διαβίβασε προς την Επιτροπή την απάντησή της επί της μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο των άρθρων 10, παράγραφος 2, 44 και 45 της οδηγίας. Όσον αφορά, ειδικότερα, την πρώτη των εν λόγω διατάξεων, η Βελγική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι ο στόχος εναρμονίσεως, όπως παρουσιάζεται από την Επιτροπή, δύσκολα συμβιβάζεται με την ελευθερία ως προς τον τύπο και τα μέσα που προβλέπει το άρθρο 161 της Συνθήκης ΕΚΑΕ και με τις αρχές της δικαιολογήσεως και του ορθολογισμού που, κατά το άρθρο 6 της οδηγίας, πρέπει να αποτελούν, μαζί με τα όρια δόσεως, τη νέα βάση του περιορισμού των ατομικών και συλλογικών δόσεων.

19. Η Επιτροπή, μη ικανοποιηθείσα από την εν λόγω απάντηση, άσκησε την υπό κρίση προσφυγή κατά παραλείψεως.

II — Έγγραφη διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

20. Η προσφυγή της Επιτροπής πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 18 Δεκεμβρίου 1990.

21. Η έγγραφη διαδικασία εξελίχθηκε κανονικά. Το Δικαστήριο, κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Ζήτησε, ωστόσο, από την Επιτροπή να του ανακοινώσει ορισμένα έγγραφα.

22. Η *Επιτροπή,* προσφεύγουσα, ζητεί από το Δικαστήριο:

— να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο του Βελγίου, μη θεσπίζοντας τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθεί προς τα άρθρα 10, παράγραφος 2, 44 και 45 της οδηγίας 80/836/Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1980, περί τροποποιήσεως των οδηγιών για τον καθορισμό των βασικών κανόνων προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων από τους κινδύνους που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την εν λόγω οδηγία·

— να καταδικάσει το Βασίλειο του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα.

23. Το *Βασίλειο του Βελγίου,* καθού, ζητεί από το Δικαστήριο:

— να κηρύξει την προσφυγή της Επιτροπής αβάσιμη όσον αφορά την αιτίαση που αντλείται από τη μη λήψη υπόψη του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/836.

III — Ισχυρισμοί και επιχειρήματα των διαδίκων

24. Η *Επιτροπή* ισχυρίζεται ότι ο καθορισμός από κράτος μέλος ορίων δόσεως που διαφέρουν από τα προβλεπόμενα με το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας είναι αντίθετος προς τον επιδιωκόμενο από το άρθρο 2, στοιχείο β', της Συνθήκης ΕΚΑΕ στόχο, ο οποίος συνίσταται στη θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων ασφαλείας.

25. Η ελευθερία ως προς τον τύπο και τα μέσα που διαθέτουν τα κράτη μέλη, σύμφωνα με το άρθρο 161 της Συνθήκης ΕΚΑΕ, κατά τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο οδηγίας, δεν μπορεί να δικαιολογήσει παρεκκλίσεις από τους σαφείς ποσοτικούς καθορισμούς, που ορίζονται για την εξασφάλιση της ομοιομορφίας των βασικών κανόνων εντός της Κοινότητας.

26. Ως προς τις αρχές δικαιολογήσεως και ορθολογισμού, αυτές εφαρμόζονται, κατά το άρθρο 6 της οδηγίας, στο εσωτερικό του πλαισίου που καθορίζεται από τα όρια δόσεως, χωρίς, ωστόσο, να τα τροποποιεί ή να τα καθιστά αυστηρότερα επί του ποσοτικού πεδίου.

27. Η Επιτροπή επισημαίνει, εξάλλου, ότι οι επικαλούμενες από τη Βελγική Κυβέρνηση διατάξεις δεν διασφαλίζουν τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των άρθρων 44 και 45 της οδηγίας.

28. Η *Βελγική Κυβέρνηση* αμφισβητεί την ανάλυση της Επιτροπής στον τομέα των ορίων δόσεως που προβλέπει το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας.

29. Εκθέτει συναφώς ότι το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚΑΕ ορίζει τους βασικούς κανόνες όπως και παραδεκτές μέγιστες δόσεις και ότι, κατά το άρθρο 6, στοιχείο γ', της οδηγίας 80/836, μεγίστη δόση είναι το σύνολο των λαμβανομένων δόσεων που «δεν πρέπει να υπερβαίνει τα όρια δόσεων που έχουν καθορισθεί».

30. Ο βασικός κανόνας έχει, επομένως, την έννοια ορίου δόσεως του οποίου δεν πρέπει να γίνεται υπέρβαση, επιτρέποντας συγχρόνως τον καθορισμό μικροτέρων δόσεων και δεν έχει την έννοια της μεγίστης δόσεως που δικαιούται κανείς να χρησιμοποιήσει.

31. Η εν λόγω ερμηνεία ενισχύεται από τις συστάσεις της διεθνούς επιτροπής ακτινολογικής προστασίας (στο εξής: CIPR), διατυπωθείσες το 1977, οι οποίες ενέπνευσαν τις οδηγίες 80/836 και 84/467. Οι εν λόγω συστάσεις σημειώνουν εξέλιξη σε σχέση με τις προηγούμενες συστάσεις, διότι η έννοια της μεγίστης δόσεως εγκαταλείφθηκε υπέρ συνολικού συστήματος περιορισμού της δόσεως βασιζόμενου σε τρεις αρχές ίσης αξίας: οποιοδήποτε είδος δραστηριότητας που συνεπάγεται την έκθεση σε ιοντίζουσες ακτινοβολίες πρέπει να δικαιολογείται (αρχή της δικαιολογήσεως)· στην περίπτωση που η εν λόγω δραστηριότητα δικαιολογείται, πρέπει οι εκθέσεις να διατηρούνται σε όσο το δυνατό χαμηλότερο επίπεδο (αρχή της ορθολογικότητας)· τέλος, πρέπει να τηρούνται ανώτατα όρια, δηλαδή όρια δόσεως των οποίων με κανένα πρόσχημα δεν πρέπει να γίνεται υπέρβαση. Οι εν λόγω αρχές ρητώς περιελήφθησαν στο άρθρο 6 της οδηγίας 80/836.

32. Έπεται ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να μεριμνούν ώστε οι εκθέσεις να

είναι δικαιολογημένες, ακόμα και αν τηρούν τα καθορισθέντα ανώτατα όρια.

33. Εξάλλου, ο περιορισμός της δόσεως για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές στα τρία δέκατα των ορίων της ετήσιας δόσεως που προβλέπονται για τους εκτιθέμενους εργαζομένους (άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας) αντιφάσκει προς τον κανόνα περιορισμού της δόσεως για τους εργαζομένους ηλικίας κάτω των 18 ετών, που ορίζεται στο εν δέκατο των ορίων της ετήσιας δόσεως (άρθρο 7, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με τον ορισμό «εκτιθέμενοι εργαζόμενοι» που δίδεται στο άρθρο 1, στοιχείο γ', της οδηγίας).

34. Δεν δικαιολογείται να γίνει δεκτή για τους μαθητευόμενους και τους σπουδαστές ηλικίας κάτω των 18 ετών έκθεση ανώτερη από αυτήν των εργαζομένων της ιδίας ηλικίας. Αφενός, οι μαθητευόμενοι και οι σπουδαστές εκτίθενται σε κινδύνους ταυτόσημους με αυτούς των εργαζομένων της ιδίας ηλικίας, τυγχάνοντες μικρότερης προστασίας από αυτούς στο κοινωνικό πεδίο. Αφετέρου, η εν λόγω υψηλότερη έκθεση ουδόλως είναι αναγκαία για την επίτευξη του στόχου της καταρτίσεως.

35. Το όριο δόσεως που προβλέπει η βελγική κανονιστική ρύθμιση για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές ηλικίας 16 έως 18 ετών είναι λογικό και εναρμονίζεται πλήρως με τη γενική αρχή του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας, που αφορά όλους τους εργαζομένους ηλικίας κάτω των 18 ετών.

36. Η Βελγική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι τελεί υπό εκπόνηση σχέδιο τροποποιήσεως του βασιλικού διατάγματος της 28ης Φεβρουαρίου 1963 για να καταστήσει τη βελγική κανονιστική ρύθμιση σύμφωνη προς το άρθρο 44 της οδηγίας.

37. Ως προς την παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 45 της οδηγίας, κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή, στις 11 Δεκεμβρίου 1990, σχέδιο βασιλικού διατάγματος με το οποίο θεσπίζεται η νομική βάση εθνικού σχεδίου επείγουσας αντιμετωπίσεως περιστατικών στον τομέα της πυρηνικής ενεργείας.

38. Στο *υπόμνημα απαντήσεώς* της, η Επιτροπή εκθέτει ότι η ερμηνεία της εννοίας των αποδεκτών μεγίστων δόσεων που υποστηρίζει η Βελγική Κυβέρνηση είναι αντίθετη προς τον στόχο του άρθρου 2, στοιχείο β', της Συνθήκης ΕΚΑΕ, το οποίο συνίσταται στη θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων ασφαλείας. Η έννοια της ομοιομορφίας είναι αυστηρότερη από αυτήν της εναρμονίσεως. Κατά συνέπεια, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να καθορίσει όρια δόσεως διαφορετικά από τα προβλεπόμενα με το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας, ακόμα και αν τα εν λόγω εθνικά όρια είναι αυστηρότερα από αυτά της οδηγίας.

39. Η άποψη της Βελγικής Κυβερνήσεως επί των τριών αρχών της προστασίας κατά των ιοντιζουσών ακτινοβολιών δεν αποδίδει ορθώς τη σχέση μεταξύ των εν λόγω αρχών, όπως αυτές έχουν καθιερωθεί από την CIPR. Ειδικότερα, ο καθορισμός αυστηρότερου ορίου δόσεως, για ορισμένη δραστηριότητα με την επίκληση της δικαιολογήσεως της εν λόγω δραστηριότητας, όπως συμβαίνει με τη Βελγική Κυβέρνηση για τη δραστηριότητα των μαθητευομένων και των σπουδαστών, συνεπάγεται σύγχυση μεταξύ της αρχής της δικαιολογήσεως και της αρχής του ορθολογισμού. Και οι εν λόγω αρχές πρέπει να εφαρμόζονται κατά τρόπο αυτόνομο. Την εν λόγω αυτονομία υποστήριξε και η CIPR με τις νέες συστάσεις της του 1991 (δημοσίευμα αριθ. 60).

40. Εξάλλου, η αρχή του ορθολογισμού στον τομέα των εκθέσεων εφαρμόζεται κυρίως στο επίπεδο της χρησιμοποιήσεως

της ραδιενεργού πηγής και, όπως επισημάνθηκε στην ανακοίνωση της Επιτροπής για την εφαρμογή της οδηγίας 80/636 (ΕΕ 1985, C 347, σ. 9), εντός των προβλεπομένων από τη νομοθεσία ορίων.

41. Κατά την Επιτροπή, ο λόγος για τον οποίο οι εργαζόμενοι ηλικίας κάτω των 18 ετών δεν πρέπει να εκτίθενται σε δόσεις υψηλότερες του ενός δεκάτου των ορίων της ετήσιας δόσεως των εργαζομένων συνίσταται στο ότι οι εν λόγω εργαζόμενοι βρίσκονται σε φάση της φυσικής τους αναπτύξεως κατά την οποία είναι ευαίσθητοι στα αποτελέσματα που οι ιοντίζουσες ακτινοβολίες είναι δυνατό να συνεπάγονται για την υγεία τους. Είναι προφανές ότι αυτός ο λόγος ισχύει και για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές της ιδίας ηλικίας. Ωστόσο, ο καθορισμός ανώτερου ορίου δόσεως για τους τελευταίους είναι αναγκαίος για να εξασφαλισθεί η κατάρτισή τους και οι σπουδές τους να είναι αποτελεσματικές και επωφελείς. Ο καθορισμός κατώτερου ορίου δόσεως θα είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή της καταρτίσεως των εν λόγω προσώπων σε περίπτωση υπερβάσεως του εν λόγω ορίου. Σ' αυτή την περίπτωση, το σύστημα της προστασίας κατά των ακτινοβολιών θα ήταν αντιπαραγωγικό από οικονομική άποψη και ιδίως από την άποψη της καταρτίσεως των μηχανικών, μεταξύ άλλων, στον τομέα της πυρηνικής ενεργείας.

42. Επομένως, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας πρέπει να θεωρείται ως lex specialis ή εξαίρεση σε σχέση με το άρθρο 7, παράγραφος 1.

43. Η Επιτροπή τονίζει ότι όλα τα όρια δόσεως που ορίζει η οδηγία 80/836 λαμβάνουν υπόψη επαρκές περιθώριο ασφαλείας για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, όπως απαιτεί το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚΑΕ. Κατά συνέπεια, δεν είναι απαραίτητο τα κράτη μέλη να καθορίζουν όρια αυστηρότερα από αυτά της οδηγίας.

44. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι το σχέδιο τροποποιήσεως του βασιλικού διατάγματος της 28ης Φεβρουαρίου 1963 που αποσκοπεί στο να καταστήσει τη βελγική κανονιστική ρύθμιση σύμφωνη προς το άρθρο 44 της οδηγίας πρέπει να της κοινοποιηθεί βάσει του άρθρου 33 της Συνθήκης ΕΚΑΕ.

45. Επισημαίνει, επίσης, ότι το εθνικό σχέδιο επείγουσας αντιμετωπίσεως περιστατικών στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας δεν είχε προσαρτηθεί στο σχέδιο βασιλικού διατάγματος περί θεσπίσεως νομικής βάσεως ενός τέτοιου σχεδίου που της διαβιβάστηκε από τη Βελγική Κυβέρνηση.

46. Στο *υπόμνημα ανταπαντήσεώς* της, η *Βελγική Κυβέρνηση* υποστηρίζει ότι η ομοιομορφία των κανόνων ασφαλείας στην οποία αποβλέπει η Συνθήκη ΕΚΑΕ συνίσταται στην ομοιομορφία των κανόνων που πρέπει να διέπουν την εκπόνηση της προστασίας κατά των ακτινοβολιών. Η εν λόγω ομοιομορφία προκύπτει από την εφαμοργή των τριών αρχών που αναφέρονται στις συστάσεις του 1977 της CIPR.

47. Είναι σαφές ότι, από της δημοσιεύσεως των συστάσεων του 1977, ο καθορισμός αριθμού σχετικού με τις εκθέσεις στις ιοντίζουσες ακτινοβολίες αφορά τη μεγίστη δόση της οποίας σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να γίνει υπέρβαση και όχι, όπως αφήνει να ενοηθεί η Επιτροπή, «αποδεκτή δόση», διότι η τελευταία αυτή έννοια εκουσίως παραλείφθηκε από τις συστάσεις της.

48. Έπεται ότι οι περιορισμοί δόσεως για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές, που προβλέπει το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 80/836, αποτελούν μέγιστες δόσεις και όχι αποδεκτές δόσεις. Επομένως, η Βελγική Κυβέρνηση δεν ενήργησε αυθαίρετα καθορίζοντας όριο δόσεως αυστηρότερο από αυτό της οδηγίας.

49. Εξάλλου, ο καθορισμός του εν λόγω ορίου από τη βελγική κανονιστική ρύθμιση ουδόλως προκαλεί σύγχυση μεταξύ της αρχής της δικαιολογήσεως και της αρχής του ορθολογισμού. Η Βελγική Κυβέρνηση εκθέτει συναφώς ότι η αρχή του ορθολογισμού είναι εκείνη που την ώθησε στο να καθορίσει το εν λόγω όριο. Καίτοι η εν λόγω αρχή δεν επιβάλλει «υποχρέωση», παρέχει ασφαλώς σε ένα κράτος το δικαίωμα να καθορίζει όριο δόσεως αυστηρότερο από τη μεγίστη δόση. Ως προς την αρχή δικαιολογήσεως, αυτή έχει επίσης εφαρμογή όχι για τον καθορισμό ορίου δόσεως, αλλά για τα διάφορα είδη εκπαιδεύσεως που συνεπάγονται τη χρησιμοποίηση τεχνικών κατά το μάλλον ή ήττον δαπανηρών στον τομέα της δόσεως για τους σπουδαστές· τα εν λόγω είδη εκπαιδεύσεως είναι δυνατόν να εξομοιωθούν με τα διάφορα είδη δραστηριοτήτων που συνεπάγονται έκθεση σε ιοντίζουσες ακτινοβολίες.

50. Τέλος, κατά τη Βελγική Κυβέρνηση, είναι απολύτως δυνατή η οργάνωση καταρτίσεως για τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές ηλικίας κάτω των 18 ετών με τον ταυτόχρονο καθορισμό ορίου δόσεως ίσου προς τον καθοριζόμενο για τους εργαζομένους της ιδίας ηλικίας. Υπάρχουν τεχνικές, όπως η προσομοίωση, που επιτρέπουν την επίτευξη του στόχου της καταρτίσεως, αποφεύγοντας την έκθεση σε ιοντίζουσες ακτινοβολίες. Το αναφερθέν από την Επιτροπή στο υπόμνημα απαντήσεώς της παράδειγμα, ήτοι η κατάρτιση των μηχανικών, ουδόλως είναι πειστικό καθόσον η εν λόγω κατάρτιση αρχίζει μόνο στο δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας.

Κ. Ν. Κακούρης
εισηγητής δικαστής